

Надія Петрівна РЕЗНІК

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри біржової діяльності і торгівлі
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анатолій Дмитрович ОСТАПЧУК

кандидат економічних наук, доцент, декан факультету аграрного менеджменту
Національний університет біоресурсів та природокористування України

БІРЖОВИЙ ФОНДОВИЙ РИНОК: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Резнік, Н. П. Біржовий фондовий ринок: стан та перспективи розвитку в Україні [Текст] / Надія Петрівна Резнік, Анатолій Дмитрович Остапчук // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 4. – С. 62–66. – ISSN 2415-8453.

Анотація

У статті проаналізовано особливості функціонування фондового ринку України, а також обґрунтовано напрями підвищення його ліквідності та ефективності. Проведено аналіз основних тенденцій й закономірностей розвитку фондового ринку, динаміки обсягів торгів. Для вирішення проблемних питань й подальшого розвитку вітчизняного фондового ринку запропоновано основні блоки завдань: розвиток корпоративної реформи, планування й управління в галузях підвищення ефективності регулювання емітентів, розширення інструментарію на фондовому ринку; стимулювання припливу інвестицій на фондовий ринок; забезпечення надійного та ефективного функціонування ринкової інфраструктури; сприяння реалізації єдиної державної політики стимулювання покращення інвестиційного клімату. Зроблено висновки щодо подальшого розвитку фондового ринку в Україні, а також надано рекомендації, покликані покращити стан фондового ринку у майбутньому.

Ключові слова: фондовий ринок, індекс ПФТС, рейтингове агентство, акція, облігація, цінні папери.

Nadiia Petrivna REZNIK

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Stock Exchanges and Trade,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Anatoliy Dmytrovych OSTAPCHUK

PhD in Economics, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Agrarian Management
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

EXCHANGE STOCK MARKET STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS IN UKRAINE

Abstract

Features of the stock market functioning of Ukraine are analyzed, and directions of increase of its liquidity and efficiency are proved in the article. The analysis of the main trends and patterns of the stock market development and the dynamics of trading volumes are done. To solve problematic issues and further development of the domestic stock market, the main blocks of tasks are proposed: the development of corporate reform, planning and management in the branches of improving the efficiency of issuers' regulation, expanding instruments on the stock market; stimulating the flow of investments in the stock market; ensuring reliable and effective functioning of market infrastructure; promoting the implementation of a unified state policy to stimulate the improvement of the investment climate. Conclusions are drawn regarding the

© Надія Петрівна Резнік, Анатолій Дмитрович Остапчук, 2018

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2018 рік. Том 3. № 4.

further development of the stock market in Ukraine, as well as recommendations are designed to improve the state of the stock market in the future.

Keywords: stock market, index PFTS, rating agency, stocks, bonds, securities.

JEL classification: G 20

Вступ

Біржовий ринок цінних паперів є ринком із найвищим рівнем організації торгівлі, функціонування якого спрямоване на формування максимально справедливого ціноутворення шляхом концентрації попиту та пропозиції на фінансові інструменти, які допущені до котирування на організаторах торгівлі. Діяльність біржового ринку регулюється чіткими правилами, які встановлюють вимоги допуску цінних паперів до торгів, централізованого укладання угод та проведення розрахунків, розкриття інформації, вирішення суперечливих питань між учасниками тощо.

Теоретичні, методологічні та практичні аспекти розвитку фондового ринку України досліджувалися у працях К. Адамової, І. Бланка, М. Денисенка, В. Загорського, Б. Койлі, В. Ляшенка, М. Плахтія, Р. Розена, М. Солодкого, Г. Терещенка, А. Ткача і багатьох інших учених.

Мета статті

Метою дослідження є узагальнення ключових аспектів розвитку фондового ринку України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Фондовий ринок – це вагома складова як фінансової системи, так і національної економіки України у цілому. Це один з найбільш ефективних механізмів регулювання фінансових ресурсів. Фондовий ринок одночасно виступає сегментом грошового ринку і ринку капіталів. Крім того, він сприяє акумулюванню капіталу для інвестицій у всі сфери суспільного життя, структурній перебудові економіки, а також підвищенню добробуту кожної людини шляхом володіння і вільного розпорядження цінними паперами.

Ринок цінних паперів України є однією з ключових ланок економіки, що є індикатором розвитку не тільки ринку капіталу, а й усієї фінансової системи держави. Сучасний стан і структура вітчизняного ринку цінних паперів є наслідком процесів трансформації економічної системи, що відбулись в Україні під впливом внутрішніх чинників і криз на світових фінансових ринках останніми роками.

Одним з основних джерел інформації щодо стану розвитку ринків цінних паперів, які розвиваються, для міжнародних інвесторів є дані, що збираються й поширюються міжнародною рейтинговою агенцією «Standard&Poor's». За класифікацією «Standard&Poor's» Україну віднесено до групи «Frontiermarkets» (граничний ринок), в яку, окрім України, входять ще 36 країн (зокрема, Румунія, Словенія, Кіпр, Панама).

«Frontiermarkets» – це ринки, які є невеликими порівняно з «Emergingmarkets» (від англ. «ринки, що розвиваються») [1, с. 361].

Якщо робити загальний огляд фондового ринку, то за останніми даними частка операцій з цінними паперами, що вільно обертаються на фондовому ринку, не перевищує 10,96 % від його загального обігу. Зокрема, частка операцій, здійснених організаторами торгів, за окремими цінними паперами в 2015 р. становила: акцій – 12,25 %, державних облігацій – 11,59 %, облігацій підприємств – 20,66 %, облігацій місцевих позик – 27,54 % [2, с. 156].

Динаміка провідних українських фондових індексів у березні 2017 р. продемонструвала стрімке падіння в дві останні декади місяця. Станом на 29 березня 2017 р. індекс ПАТ «Фондова біржа ПФТС» становив 328,63 пункту. Зміна по відношенню

до початку місяця склала 35,01 пункту (-9,63 %). Станом на 29 березня 2017 р. індекс ПАТ «Українська біржа» становив 903,42 пункту. Зміна по відношенню до початку місяця склала 217,34 пункту (-12,35 %) [3, с. 219].

За результатами торгів на організаторах торгівлі обсяг виконаних біржових контрактів з цінними паперами протягом березня 2017 р. становив 32,78 млрд. грн. Такого результату було досягнуто за рахунок обсягів торгів на ПАТ ФБ «Перспектива», якій за підсумками зазначеного періоду належало 64,54 % ринку, ПАТ ФБ «ПФТС» – 26,10 %, ПАТ «Українська біржа» – 5,55 %. Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі упродовж періоду зафіксовано з:

- державними облігаціями України – 319,04 млрд. грн (74,69 % від загального обсягу виконаних біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні-листопаді 2017 р.);

- облігаціями підприємств – 42,51 млрд. грн (9,95 % від загального обсягу виконаних біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні-листопаді 2017 р.) [3, с. 226].

Обсяг операцій за договорами РЕПО на організаторах торгівлі становив 526,45 млн. грн (1,61 % від загального обсягу торгів на організованому ринку) [4, с. 172].

За перший квартал 2017 р., згідно з даними НКЦПФР, було зареєстровано 34 випуски акцій на суму 13,97 млрд. грн. Порівняно з аналогічним періодом 2016 р. обсяг зареєстрованих випусків акцій збільшився на 11,02 млрд. грн.

Незважаючи на певне збільшення частки операцій з цінними паперами, що здійснюються на біржовому ринку, є підстави вважати, що:

- фондовий ринок продовжує бути надзвичайно закритим, адже приблизно 89,0 % усіх операцій на ньому здійснюються у так званому «приватному режимі»;

- дефіцит цінних паперів, що вільно обертаються на ринку, та операцій з ними перешкоджає встановленню об'єктивної вартості й дохідності вітчизняних цінних паперів.

За результатами 2016 р. Україна посіла друге місце за рівнем падіння національного фондового ринку серед країн світу, які розвиваються, як повідомляє газета «FinancialTimes» [4, с. 179].

Проаналізувавши сучасний стан фондового ринку в Україні, необхідно розглянути перспективи та можливий вектор подальшого розвитку цього ринку. Упродовж останніх двадцяти років вітчизняний фондовий ринок намагається сформуватися, беручи до уваги світовий досвід. Але існує низка перешкод, які заважають вітчизняному фондовому ринку стати на той же рівень, що й англійському чи німецькому фондовому ринку.

Нинішня ситуація в Україні переконує у неможливості швидкого проведення необхідних макроекономічних перетворень і побудови конкурентоспроможної економіки, здатної прийняти виклик глобалізації.

Результати комплексної оцінки відповідності національної системи України вимогам міжнародних рекомендацій FATF показали, що загальний рівень відповідності становить 73 %. Зокрема: а) правова система – 83 % відповідності; б) фінансова система – 68 %; в) інституційна система – 78 %; г) міжнародне співробітництво – 79 % [6, с. 307].

Провівши аналіз фондового ринку України, можна зробити такі висновки про його стан та розвиток.

По-перше, створення фондового ринку в Україні відбувалося за умов відсутності чіткої і логічної нормативно-законодавчої бази, а також невідповідності окремих елементів ринку міжнародним стандартам.

По-друге, важливою проблемою, що постає перед Україною, є те, що правове забезпечення й механізми котирування цінних паперів ще досі чітко не визначені, відсутня відповідна інфраструктура, ринок недостатньо прозорий і мало ліквідний.

По-третє, вітчизняний фондовий ринок перебуває у безпосередній залежності від світового, це засвідчує підвищення значень українських фондових індексів під час стрімкого росту світових індексів і сприятливих політичних й економічних новин.

Нині фондовий ринок України перебуває у стані розвитку. Зазначені вище дані свідчать про те, що український фондовий ринок низьколіквідний. Крім цього, існує ще одна серйозна проблема – це низький відсоток акцій, що і перебувають в обігу. Внаслідок цього фондовий ринок України більш волатильний, ніж світові фондові ринки [5, с. 42].

Подальший розвиток фондового ринку залежить від конкретних заходів держави у сфері розбудови фінансової системи. Розвиток фондового ринку виключно на основі саморегуляції ринкових відносин є неможливим. Це пояснюється тим, що ринкові відносини на нещодавно утворених ринках ще повністю не сформувалися [7, с. 15].

Для покращення ситуації на фондовому ринку необхідно вжити низку заходів.

По-перше, для виконання зазначеної мети має функціонувати розвинена інфраструктура фондового ринку, має бути запропоновано широкий спектр інструментів й ефективні механізми взаємодії учасників ринку.

По-друге, невід'ємною складовою розвитку фондового ринку має стати його інтеграція у світові фінансові ринки. Водночас розвиток фондового ринку України має бути тісно пов'язаний з розвитком інших сегментів фінансового ринку (банківського, страхового, сектору пенсійного забезпечення тощо).

По-третє, основною функцією, що має виконувати ринок цінних паперів, є забезпечення грошовим капіталом потреб економіки країни шляхом створення механізму акумулювання, розподілу й перерозподілу фондів коштів від особи, яка володіє вільними інвестиційними ресурсами, до особи, якій необхідні такі ресурси для розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Темпи розвитку фондового ринку, його якісні аспекти, а також розкриття його інвестиційного потенціалу залежать від конкретних заходів державної політики у сфері фінансового сектору. Таким чином, майбутній розвиток фондового ринку неможливий без реформування більшості складових ринку й усунення перешкод, що заважають цьому розвитку. Має бути переосмислена й суттєво підвищена роль фондового ринку у залученні інвестиційних ресурсів і спрямуванні їх на оновлення виробничого потенціалу, створення умов для становлення потужних інституційних інвесторів.

Список літератури

1. Вітюк Н. Фондовий ринок України і перспективи його розвитку. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=1532>.
2. Загальний огляд фондового ринку України за січень-лютий 2017 р. / Національний банк України. Генеральний департамент грошово-кредитної політики URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=29A85F8982CB77AB019563CDA8D774F3?id=895095>.
3. Левус Н. Перспективи розвитку фондового ринку України. Стратегічні орієнтири. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=783>.
4. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку URL: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/info>.
5. Кутузова М. Фондовий ринок України в умовах нестабільності світового фінансового середовища. Молодий вчений. № 3 (30). 2016. С. 115–118.
6. Інформаційне агентство «УНІАН». URL: <http://economics.unian.net>.
7. Улинець-Ходаківська В. Інтеграція України до єдиного ринку фінансових послуг ЄС. Україна Бізнес-Ревю. 2016. № 5. С. 1.

8. Річний звіт НКЦПФР за 2015 рік. Рух ринку цінних паперів України до світових стандартів задля економічного зростання держави. URL: [http:// www.nssmc.gov.ua/user_files/content/ 58/1402491205.pdf](http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1402491205.pdf).
9. Поважний О. С., Орлова Н. С., Свечкіна А. Л. Цінні папери і фондовий ринок : [навч. посібник]. Львів : Магнолія 2010, 2014. 361 с.
10. Яковенко Г. Фондовий ринок: сучасний стан та перспективи розвитку. Магістеріум. Економічні студії. 2014. № 56. С. 105–108.
11. Формування ринкових відносин в Україні. URL: <http://dsr.univ.kiev.ua/pub/publish/2889/>

References

1. Vityuk, N. The stock market of Ukraine and prospects for its development. Available at: <http://libfor.com/index.php?newsid=1532>.
2. *Zagal`nyj oglyad fondovogo ry`nku Ukrayiny` za sichen`-lyutyj 2017 r.* [Overview of the Ukrainian stock market for January-February 2017]. National Bank of Ukraine. General Department of Monetary Policy. Available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=29A85F8982CB77AB019563CDA8D774F3?id=895095>.
3. Levus, N. Prospects for the development of the stock market of Ukraine. Strategic benchmarks. Available at: <http://libfor.com/index.php?newsid=783>.
4. National Commission on Securities and Stock Market. Available at: [http:// www.nssmc.gov.ua/fund/info](http://www.nssmc.gov.ua/fund/info).
5. Kutuzova, M. (2016). «Stock market of Ukraine in conditions of instability of the world financial environment». *Molodyj vchenyj*. no. 3 (30). pp. 115–118.
6. UNIAN news agency. Available at: <http://economics.unian.net>.
7. Uly`necz`-Xodakivs`ka, V. (2016). «Integration of Ukraine into the EU Single Market for Financial Services». *Ukrayina Biznes-Revyu*. no. 5. pp. 1.
8. National SSMSC Annual Report for 2015. Movement of Ukrainian securities market to world standards for economic growth of the state. Available at: [http:// www.nssmc.gov.ua/user_files/content/ 58/1402491205.pdf](http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1402491205.pdf).
9. Povazhnyj, O. S., Orlova, N. S. and Svechkina, A. L. (2010, 2014). *Cinni papery` i fondovyj ry`nok*. [Securities and the stock market]. Magnoliya. Lviv. Ukraine.
10. Yakovenko, G. (2014). «Stock market: current state and development prospects. Magisterium». *Ekonomichni studiyi*. no. 56. pp. 105–108.
11. Formation of market relations in Ukraine. Available at: [http:// dsr.univ.kiev.ua/pub/publish/2889/](http://dsr.univ.kiev.ua/pub/publish/2889/)

Стаття надійшла до редакції 23.09.2018 р.